

RÄTTSSAMHÄLLET

OGH DESS ORDNINGSMAKT

INTET rättssamhälle kan i längden bestå utan en effektiv polis-makt, som förmår att upprätthålla allmän ordning och säkerhet samt även eljest ingripa mot brottsliga element. Åtskilliga händelser under senare tider äro emellertid ägnade att väcka allvarlig oro för det svenska rättssamhällets bestånd. I rikets båda största städer råda nämligen förhållanden, som i verkligheten innebära, att ordningsmakten därstädes icke längre förmår att på ett tillfredsställande sätt fullgöra sina skyldigheter, i det att svåra brister framträtt i både kvalitativt och kvantitativt hänseende.

Intill tiden för det andra världskrigets utbrott kunde i allmänhet rekrytering av polispersonal ske genom ett urval bland många lämpliga aspiranter, varigenom ordningsmaktens kvalitet kunde hållas jämförelsevis hög. I kvantitativt hänseende blevo emellertid ingalunda alltid de berättigade kraven tillgodosedda, i det att icke minst Stockholms kommunala organ visade en alltför ringa förståelse för ordningsmaktens fundamentala betydelse i rättssamhället. Man ansåg polisväsendet liksom även domstolsväsendet utgöra en besvärande belastning för kommunen, och man betraktade dessa båda rättsordningens förnämsta tjänare såsom nära nog någonting ovidkommande, eftersom de icke i egentlig mening tillhörde den kommunala förvaltningen. Kommunen äger icke rätt att kontrollera och än mindre att dirigera polismakt och rådhusrätt i deras verksamhet till rättens och laglydnadens fromma, och dessa samhällets betydelsefulla organ kommo därför att på maktägande håll betraktas med föga välvilliga blickar.

Utvecklingen inom den allmänna arbetsmarknaden och i övrigt under och efter det andra världskriget minskade mer och mer möjligheterna för en god rekrytering av ordningsmaktens personal, och Stockholms stad såg sig slutligen nödsakad att söka förbättra dessa möjligheter genom en icke oväsentlig höjning av begynnelse-lönen. Icke ens denna höjning visade sig emellertid fullt tillräcklig

för att förbättra rekryteringen, och det naturliga hade därför varit att taga ytterligare ett steg till bättre löneförhållanden för polispersonalen, men i stället vidtogs en förändring i motsatt riktning.

Staten övertog från och med den 1 juli 1954 bestämmanderätten i fråga om jämväl de kommunavlönade polismännens löner, och denna förändring innebar för Stockholms vidkommande bland annat en sänkning av begynnelselönen, varigenom självfallet rekryteringsvärigheterna i stället ökades. Det nya polislönereglementet kunde icke heller i andra avseenden leda till annat än allvarliga konsekvenser för icke minst huvudstadens vidkommande, men trots detta tillstyrkte Stockholms stads vederbörliga organ — med avvikande mening från högerhåll — det framlagda och sedermera av statsmakterna i allt väsentligt antagna förslaget. Varnande röster hade, såsom antytts, höjts, men därvid fästes av det övervägande flertalet intet avseende, och beklagligtvis godtogos de nya bestämmelserna jämväl av polismännens stora riksorganisation, Svenska Polisförbundet, på grund av den förbättring, som beslutet innebar för stora delar av landsortens polismän. Följderna för främst huvudstaden visade sig emellertid omedelbart och en av dem bestod uti en utbrytning ur förbundet av det överväldigande flertalet poliskonstaplar. Dessa personalgrupper ville icke godtaga de beslutade förändringarna och deras ställningstagande ledde till bland annat en absolut blockad mot nyanställning. En sådan blockad gällde för övrigt redan dessförinnan i Göteborg, men den icke blott upprätthölls därstädes utan även utvidgades i huvudstaden med den påföljden, att ingen enda polisman tagit anställning i Stockholm sedan februari 1954. Genom nyanställningsblockaden har därför en allvarlig brist på personal uppstått.

Detta allvarliga läge framstår än tydligare, då man betänker, att det föreligger en brist i förhållande till det av Stockholms Stadsfullmäktige beslutade antalet polismän och att redan detta sistnämnda antal är alltför knappt för att skänka huvudstaden en kvantitativt fullt tillräcklig polismakt. Den verkliga bristen blir därför än större, eftersom Stockholm länge underdimensionerat såväl ordnings- som kriminalpolisen. Poliskåren har fått arbeta med en otillräcklig polisstyrka och denna knapphet har nu övergått i det betänkliga läge, vars följder visa sig i form av ständiga våldsdåd och andra brottsliga gärningar i en omfattning, som icke anstår ett verkligt rättssamhälle och som börjar göra Sveriges huvudstad ökänd. Brottslingselementen i våra grannländer dragas också naturligen hit, där icke blott en mildare tillämpning av gällande lag

utan även och kanske främst en ur polisiär synpunkt mindre riskfylld verksamhet innebär en för vårt land föga smickrande lockelse för dem, som i större eller mindre grad hava brottet till yrke. Vid sidan av de milda straffen utgör därför bristen på polis ett starkt incitament till ökad brottslighet.

Till den uteblivna nyanställningen kommer vidare en ökad avgång, varigenom ordningsmakten i dubbelt hänseende berövas erforderlig personal, och den på dylikt sätt uppkommande bristen kan icke heller snabbt elimineras, ens om konflikten med polispersonalen på ett eller annat sätt nu omedelbart bringas ur världen. I exempelvis Stockholm kan nämligen icke mer än högst 20 man nyanställas i månaden, enär de nyanställda givetvis icke genom själva anställningen kunna sägas vara i verklig mening polismän. De måste självfallet först utbildas och detta sker till en början genom befälets och äldre kamraters försorg. Utbildningsbefäl kan emellertid endast i starkt begränsad omfattning ställas till förfogande, och därför måste bland annat av denna anledning nyrekryteringen inskränkas på nyss angivet sätt. Därtill kommer, att nyrekrytering praktiskt taget aldrig kan ske under sommarmånaderna, varigenom antalet nyanställningar blir begränsat till cirka 160—180 man om året. Eftersom en avgång ständigt sker av olika anledningar, betyder detta, att nu förefintlig personalbrist icke kan fyllas på kortare tid än omkring två år, och då vidare måste tagas i betraktande en erforderlig utbildningstid om bortåt ett år, innebär allt detta, att säkerligen tre år komme att förflyta, innan bristerna ur denna synpunkt kunde botas, även om konflikten nu bringades ur världen.

Den redan genom hittills antydda förhållanden ytterligt betänkliga situationen blir än mer allvarlig genom den förut berörda försämringen av rekryteringen jämväl i kvalitativt avseende. De tidigare urvalsmöjligheterna hava förbytts i nödvändigheten att antaga aspiranter, som förut aldrig skulle hava kommit i åtanke, och trots de i betydande mån minskade kraven har under senare tider mången sökande blivit antagen endast under det uttryckliga villkoret, att han under sin tjänstetid såsom extra poliskonstapel förkovrar sig i olika avseenden, så att han så småningom må kunna motsvara åtminstone de reducerade krav, som borde hava varit uppfyllda redan vid själva antagningen. Ingalunda alla av dessa extra polismän uppnå det åsyftade resultatet och måste därför efter längre eller kortare tid lämna tjänsten, under vilken de på det allmännas bekostnad erhållit sina löneförmåner utan att seder-

mera kunna utnyttjas i effektiv polistjänst. Mot bakgrunden av den på antytt sätt försämrade rekryteringen måste utvecklingen betraktas med oro, ty härigenom har icke blott ordningspolisens kvalitet avsevärt sjunkit utan också en tillfredsställande rekrytering av kriminalpolisen äventyrats. Till denna sistnämnda kategori befordras nämligen personal ur ordningspolisen, och följderna av senare tidens nyanställningsförhållanden komma alltså att så småningom sträcka sig allt högre upp i graderna.

En av de mest väsentliga förutsättningarna för en effektiv ordningsmakt är, att personalens löne- och tjänsteförhållanden äro sådana, att en fullgod rekrytering kan ske och att personalen kan känna sig tillfredsställd i sitt arbete. En väl avlönad ordningsmakt är ett villkor för rättssäkerhetens tryggnad, och en samhällets underlåtenhet att i tillbörlig mån beakta detta leder till just ett sådant läge som det, vari vi nu befinna oss.

Den största skulden åvilar naturligen statsmakterna och i främsta rummet den för ordningens upprätthållande i riket närmast ansvarige, chefen för Kungl. Inrikesdepartementet. Statsrådet Hedlund borde såsom jurist äga särskilda förutsättningar att inse och värna ordningsmaktens betydelse och bestånd i ett rättssamhälle, men i handling har härav förmärkts alltför litet.

Även om det olyckliga förslaget till polispersonalens avlöningsreglemente framlades av chefen för Kungl. Civildepartementet, skedde dock detta efter samråd med statsrådet Hedlund, och inför den konfliktsituation, som genomförandet av nyssnämnda förslag framkallat, borde inrikesministern hava visat tecken på verklig vilja och allvarliga ansträngningar att snarast söka finna en tillfredsställande lösning. Statsrådet Hedlunds alltför stora passivitet är anmärkningsvärd, i synnerhet som det i första hand gäller ordningens upprätthållande i själva huvudstaden. De ökända kravalerna i Berzelii park för några år sedan visade, att redan då allvarliga brister förelågo beträffande Stockholms polismakt, och utvecklingen har sedan dess tagit en sådan inriktning, att chefen för Inrikesdepartementet borde hava låtit sig angeläget vara att ingripa med tillbörlig kraft och beslutsamhet. Förflyttningen till huvudstaden av ett stort antal stats- och reservpolismän under mid-sommar och tiden närmast därefter borde på ett alldeles särskilt sätt hava påkallat ett effektivt ingripande från statsrådets sida för att verkligen råda bot på missförhållandena och rycka upp det onda med roten. Allehanda undersökningar om eventuellt begångna tjänstefel och andra liknande omständigheter må i och för sig vara

påkallade, men därmed bringas dock icke med tillbörlig skyndsamtet konfliktläget ur världen.

Den allvarliga innebörden i detta läge framträdde i skarp belysning genom de sjukskrivningar i massa, som ägde rum inför midsommarhelgen. Uppgifterna om spontaniteten i polismännens sjukskrivningar kunna självklart icke vinna den ringaste tilltro, utan tvärtom måste det för alla vara uppenbart, att de missnöjda polismännen genom en väl förberedd och samfällid aktion ville ställa rättssamhället inför en ohållbar situation. Eftersom midsommartiden på grund av det då rådande turist- och nöjeslivet fordrar en ökad bevakningsstyrka, var det självklart, att en sjukskrivning av flera hundra man skulle bringa ordningens upprätthållande i fara. Genom den berömvärda snabbhet, varmed polisledningarna i Stockholm och Göteborg ingrepo, kunde faran avvärjas, men det har dock gått långt, när stora delar av poliskårerna i landets båda största städer sammangadda sig i avsikt att lägga viktiga delar av samhället försvarslost inför brottslings- och oroselementen.

Därmed har i verkligheten visats, att nämnda båda städer hava en polismakt, som i betydande utsträckning brister i omdöme, och att alltså en av rättssamhällets grundpelare vacklar i betänklid grad. Även om visst fog må finnas för polismännens tal om överanstängning och besvärliga tjänstgöringsförhållanden, kan detta icke utan hjälp av samordnande krafter taga sig uttryck i sjukdomsfall hos många hundra man vid ett och samma tillfälle, men just detta upprörande handlingssätt visar, hur allvarliga missförhållandena äro. — Orsakerna härtill sträcka sig längre tillbaka i tiden än föregående års beslut rörande avlöningsförhållandena, ty en i allo väl kvalificerad och tillräckligt högtstående poliskår skulle aldrig, huru starkt och berättigat missnöjet med rådande avlönings- och tjänstgöringsförhållanden än varit, hava tillgripit metoder av antytt slag.

Här visa sig följaktligen konsekvenserna utav en otillfredsställande rekrytering, vartill skulden är att söka hos de kommunala anslagsbeviljande organen. Man har, såsom förut sagts, icke insett eller ens velat inse vikten av en god och pålitlid ordningsmakt, och man har än mindre velat förstå, att följderna av en sådan snålhetens kommunalpolitik komme att sträcka sig långt in i framtiden utan möjlighet att kunna elimineras på många år. Tungt vilar därför ansvaret å de partier och män, som icke beaktat nödvändigheten av en effektiv ordningsmakt. Icke heller i fråga om det nu gällande avlöningsreglementet kan exempelvis Stockholms

stad undandraga sig sin del i ansvaret härför, eftersom stadens vederbörliga organ med avvikande mening endast från högerhåll på sin tid tillstyrkte det förslag, vars genomförande med visshet kunde förutses skola leda till förvecklingar och för samhället farliga situationer.

Den icke minst betänkliga konsekvensen av det inträffade är den, att polismännen själva genom sitt handlingssätt satt aktningen för polistjänsten i verklig fara men även åtskilliga läkares lättvindiga sätt att utfärda sjukbetyg och detta i en situation, då massanmälningarna borde hava föranlett dem att iakttaga största försiktighet, är anmärkningsvärd. Det kan icke hjälpas, att förtroendet för både polis och läkare i icke ringa utsträckning äventyrats.

Det är icke vår sak att giva direktiv om de åtgärder, vilka skyndsamt måste vidtagas för att så snabbt som möjligt bringa konflikten och de med den förenade konsekvenserna ur världen, men samhällets medborgare hava dock rätt att fordra, att samhällets ansvariga statliga och kommunala organ göra allt det, som i deras förmåga står, för att återuppbygga den rättssamhällets nödvändiga grundval, som en i både kvantitativt och kvalitativt avseende tillräckligt stark och effektiv ordningsmakt utgör.